

НЕСИНГУЛАТИВНИ КОНКРЕТИЗАТОРИ ВИШЕЗНАЧНОСТИ КОНЈУНКТОРА *И* У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

У чланку се разматра конкретизација везничке вишезначности на примеру варијантних значења квантификације и социјативности, исказаних саставним конструкцијама с конјунктором *и* у руском и српском језику. Предочена подела конјункторских конкретизатора темељи се на двама квантификативним критеријумима, оличеним у дистинкцији примарне и социјативне несингулативности. Анализирани су контекстуални показатељи конјункторске семантике, међу којима централно место заузимају предикати непосредног и посредног односа друштва. Изложена типологија несингулативних конјункторских конкретизатора квантификативног и социјативног типа свој одраз има и у утврђивању семантичке опозиције референцијалност/нереференцијалност глаголске радње.

Кључне речи: типологија везника, конјунктор *и*, вишезначност, несингулативни конкретизатори, квантификација, социјативност, руски језик, српски језик.

This paper is focussed on the identification of the polysemantic conjunctions based on the example of the variable semantics of quantification and sociativity expressed by the composed constructions with the conjunction *и* in Russian and Serbian. The presented divisions of constructions concretisers are based on two criteria of qualification expressed in the distinction of the primary and sociative non-singularity. The contextual indicators of conjunction semantics are analyzed, among which the focus is on direct and indirect social relations predicates. The exposed typology of non-singularity conjunction constructions of quantitative and sociative types has its reflection in the definition of the semantic opposition of the *referentiality/non-referentiality* of verbal action.

Keywords: conjunctions typology, conjunction *и*, polysemanticity, non-singular concretisers, quantification, sociativity, Russian language, Serbian language.

1. У славистичкој лингвистичкој литератури граматичка и лексичка диференцијација везника у односу на друге врсте речи у системима руског и српског језика почива на сагледавању њихових морфолошких, творбених, синтаксичких и семантичких обележја, о чему ћемо подробније говорити у уводу овог чланка. Уколико се осврнемо на стање у наукама о руском и српском језику, можемо запазити усаглашеност начелног одређења и класификације везника у монолингвалним и конфронтативно-типолошким енциклопедијским, граматицкографским и нормативистичким истраживањима. То нам, најпре, показује енциклопедијски чланак за насловну реч *союз* унутар издања у чијем се центру пажње налази организација система руског језика (Филин ред. 1979: 324–325). У поменутом чланку Е. Т. Черкасове предочено је да се дефинисање везника заснива на својству индеклинабилности, те се, на основу тога, закључује да везници као непроменљиве, помоћне речи, које на лексичком плану одликује вишезначност, своју главну функцију остварују као средство исказивања смисаоних односа приликом спајања синтаксичких јединица, изграђујући, истовре-

мено, своје граматичко значење обликовањем синтаксичких односа међу њима (Черкасова 1979: 324).

Питања статуса везника у језичком систему у савременим србистичким граматичким проучавањима решавана су, такође, са ослоном на опозицију деклинабилност/индеклинабилност, на једној, и на опозицију граматичко/лексичко значење, на другој страни. Тако, нормативистички оријентисана граматица П. Пипера и И. Клајна, која према коауторској уводној напомени по предмету описује и опсегу разматраног корпуса чини основу целовитих сагледавања правилности и обавезности уочених у морфолошком и семантичком систему српског језика, везнике убраја у помоћне, граматичке речи, чију већину карактерише вишезначност која обухвата разликовање основног и варијантног значења (Пипер, Клајн ²2014: 5, 210). Имајући у виду ова запажања, у нашем раду бавићемо се поменутом семантичком опозицијом инваријантност/варијантност у склопу испитивања везничке вишезначности.

2. Граматички и семантички показатељи меродавни су и када је циљ лингвистичког истраживања идентификација спољашњих структурних особености везника и њихове функције – а тиме и њихова локализација као целине у језичком систему, и када се њихове варијантне карактеристике разматрају у унутрашњим границама класе. У лингвистичкој славистици унутрашња типологија везника подразумева класификацију у оквиру различитих језичких нивоа. Тако се, на пример, у раније наведеним славистичким енциклопедијским и граматикографским проучавањима говори како о подели везника према дијахронијским творбеним, морфолошким, синтаксичким карактеристикама, тако и према семантичкој (ин)варијантности појединачних или груписаних везника, која је у међузависности, у првом реду, с врстом успостављене синтаксичке везе (Черкасова 1979: 324). Поред тога, подсетимо и да наука о словенским језицима у оквиру граматичких публикација истиче и још један битан критеријум везничког диференцирања, оличен у њиховом разврставању према броју јављања у конструкцијама (Пипер ²2005: 219), поновљеној једнократности, факултативној или обавезној двократности и вишекратности у сложеној реченици (Пипер и др. 2018: 23–24).

2. 1. Тим путем долазимо и до предмета нашег чланка – конструкција које у свом саставу садрже по пореклу прости, по творбеним показатељима неизведени, по типу синтаксичке везе независни, саставни, а по броју јављања једнократни везник рус. *и*, срп. *и*. У терминосистему русистичких граматичких, семантичких и прагматичких проучавања везник рус. *и*, срп. *и* описује се помоћу односа „конјункције“¹ који се успоставља између повезаних појмова. Тако се у монографији В. З. Сањикова везник рус. *и* спецификује као „конјунктивни везник“², који, иако вишезначан, на првом месту има значење „чисте конјункције“ (Санников 2008: 43, 284). Прихватајући термилошко решење из напомене (2), у овом раду размотрићемо семантичку конкретизацију конструкција с једнократним конјунктором рус. *и*, срп. *и* у области пресека семантичких категорија квантификације и социјативности.

¹ Уп. одредницу *союз* (калька лат. *conjunctio*) (Черкасова 1979: 324).

² У овом раду определили смо се за сродно термилошко решење *конјунктор*.

2. 2. Категорија квантификације темељно је описана и у појединачним наукама о словенским језицима – лингвистичкој русистици и лингвистичкој србистици, и у конфронтативно-типолошким славистичким испитивањима, и у равни типолошке лингвистике. Улазећи у засебан семантички комплекс са квалификацијом (Бондарко ред. 1996; Пипер и др. 2005), категорија количине се у србистичкој синтаксичкој колективној монографији дефинише посредством семантичке опозиције варијантност/инваријантност и градуелне грама-тикализованости њеног израза, када се уочава да разуђеност скупа варијантних значења у инваријантним квантификативним оквирима подразумева јачу или слабију грама-тикализацију на плану израза – другим речима, категорија квантификације се унутар поменутог синтаксичког издања одређује као скуп ужих, посебних значења количине,³ која се остварују као главно или једно од преовлађујућих категоријалних значења (Пипер и др. 2005: 870).

Из поменутих функционалнограматичких⁴ увида о категорији квантификације у српској лингвистичкој славистици лако можемо закључити да су стожерни чиниоци семантике количине критеријум нејединичности, као члан бинарне семантичке опозиције јединичност/нејединичност, на једној, и доминантност квантификативне категоријалне семантике, на другој страни. Доминантност значења (ин)варијантне количине једно је од основних обележја њене категоријалне утемељености, чиме се, уједно, и отвара простор за испитивање његовог градуелног испољавања, које се, осим у границама категорије квантификације, јавља и у интеркатегоријалном пресеку с другим семантичким категоријама.

При утврђивању интеркатегоријалних додира у виду треба имати и чињеницу да квантификативни показатељ у својству темељног носиоца инваријантног категоријалног значења, у систему семантичких категорија руског и српског језика, не иступа увек самостално и као једини преовлађујући. Такав је случај, на пример, и с категоријом социјативности, када се у руском и српском језику, у инваријантне показатеље значења друштва, као што смо у нашим ранијим истраживањима⁵ и предочили, убрајају социјативна несингулативност учесника предметне ситуације, подударност њихових семантичких улога и перцептивно јединство њихове повезаности у свести говорника (Опачић 2018: 104–109).

Како варијантна значења друштва подразумевају и градуелност у реализацији саставница (ин)варијантне семантике, у овом раду пажњу ћемо посветити и прелазним језичким датостима и нијансираним значењима у области пресека семантичких категорија квантификације и социјативности, а самим тим и дистинкцији критеријума преовлађујуће количине и примарне несингулативности, на једној, и социјативне несингулативности, на другој страни. Дакле, циљ чланка је да на примеру конструкција с конјунктором рус. *и*, срп. *и* прикаже фак-

³ Уп. са поимањем количине у монографији о типологији итеративних конструкција, а затим и са освртом на изучавање квантификације у системима глаголских и именских лексема (Храковский ред. 1989: 5–53).

⁴ О постулатима грама-тике функционално-семантичких поља в. у: Бондарко 1984. О одјеку функционалнограматичких погледа А. В. Бондарка у српској лингвистичкој славистици и делу П. Пипера в. у раду: Опачић 2021: 188–210.

⁵ В. и наша ранија истраживања о социјативности, која су наведена у чланку: Опачић 2021.

торе који утичу на квантификативну или социјативну интерпретацију предметне ситуације, полазећи од тога да је у првом случају квантификативни несингулативни критеријум доминантан, а да се у другом квантификативни критеријум спецификује социјативним обележјем. У подлози такве функционалнограматичке анализе налази се и битна разлика – инваријантни критеријум количине меродаван је и самостално у изграђивању инваријантне квантификације, док су критеријуми за обликовање инваријантне социјативности међусобно повезани и само као целина образују есенцијално значење друштва.

3. Оба несингулативна критеријума – и доминантни и несамостални – даље се конкретизују у варијантној квантификативној и варијантној социјативној категоријалној семантици. Тако, на пример, у синтаксичка средства за исказивање значења квантификације и социјативности улазе, између осталог, и конструкције с конјунктором рус. *и*, срп. *и*, у којима се именски и предикатски изрази даље типолошки диференцирају према варијантној семантици. У наредним редовима биће анализирани конструкције с конјунктором рус. *и*, срп. *и* у именским изразима, чији чланови означавају учеснике предметне ситуације у непацијентивној улози. У ниже наведеним илустративним примерима (1–3) из прве групе унутар конструкција с конјунктором рус. *и*, срп. *и* у именском изразу налазе се истоврсни, супстантивни чланови. Међутим, у датим примерима (1–3) срећемо различите семантичке типове предиката. Уп.

[1]

1) Каждый день, бывало, *Иван Иванович и Иван Никифорович* [...] часто *переговариваются друг с другом* с своих балконов и говорят друг другу такие приятные речи, что сердцу любо слушать было. (Н. В. Гоголь, „Повесть о том, как поссорился Иван Иванович с Иваном Никифоровичем“, *Избранные сочинения. В 2-х т.*, 351)

Дешавало се да свакога дана *Иван Иванович и Иван Никифорович* [...] често *разговарају један с другим* са својих балкона и говоре један другоме тако пријатне речи да је срцу уживање било да слуша. (Превод примера: Марија Опачић)⁶

2) *Мастер и Маргарита увидели* обещанный рассвет. (М. А. Булгаков, *Мастер и Маргарита*, 494)

Мајстор и Маргарита су видели обећано свитање.

3) Каждое утро *отец и мать пьют* чай. (Разг.)

Свакога јутра *отац и мајка пију* чај.

3. 1. У примеру (1) предикат рус. *переговариваться*, срп. *разговарати*, *договарати се* је социјативно-реципрочног типа,⁷ те је по свом инхерентном значењу друштва, које је у варијантној реализацији модификовано значењем неопходности узајамног суделовања двеју укључених страна, ова врста социјативних предиката и сигнализатор семантике конјунктора рус. *и*, срп. *и* у агентивном именском изразу рус. *Иван Иванович и Иван Никифорович*, срп. *Иван Иванович*

⁶ Ова напомена односи се и на превод осталих примера у овом чланку.

⁷ О типологији социјативних предиката в. и у: Опачић 2021; Опачић 2022 предато у штампу.

и Иван Никифорович. Међутим, иако варијантна значења социјативно-реципрочног типа улазе у прототипску семантику друштва, локализацију у претходним редовима анализираних конструкција с конјунктором рус. *и*, срп. *и* неопходно је посматрати паралелно и с другим (морфо)синтаксичким средствима и с главним категоријалним центром, у којем се налазе конструкције са социјативним инструменталом и социјативно-реципрочним предикатом. Другим речима, конструкције с конјунктором рус. *и*, срп. *и* представљају једно од средстава за исказивање релације суделовања и означавање учесника у предметној ситуацији, којима се истиче слабија повезаност чланова несингулативног скупа у односу на конструкције са социјативним инструменталом и социјативно-реципрочним типом⁸ предиката. Овде се, дакле, ради о агентивном именском изразу чији су чланови делови конјункторске конструкције којом се наглашава, осим градуелно слабије повезаности, и квантификативни показатељ у релацији социјативно-реципрочног типа. Тиме је, уједно, и прецизирано да је у примеру (1) једнократни конјунктор рус. *и*, срп. *и* у социјативно-реципрочној употреби. Укратко, можемо извести закључак да су предикати типа рус. *переговариваться*, срп. *разговарати*, *договарати се* контекстуални конкретизатори конјункторског значења, као и да се у примеру (1), и поред присутне и градуелно наглашене несингулативне компоненте у виду јаче сегментираности чланова скупа, не среће преовлађујући квантификативни семантички критеријум, већ критеријум социјативне квантификације у варијантном социјативно-реципрочном остварењу.

3. 2. У примерима (2–3), у квантификативној конкретизацији везничког значења, поред семантике предиката, равноправно учествују и друга језичка средства из ближег и даљег контекста, чиме се тежа нашег истраживања помера на синтаксу текста. Тако, у примеру (2) необлигаторно социјативно значење предиката рус. *увидеть*, срп. *видети*, *угледати* категоријалну семантичку потврду налази у ширем контексту. Уколико су временске и просторне тачке у којима оба учесника остварују глаголску радњу градуелно или потпуно истоветне, онда и везничка, конјункторска компонента има значење социјативне квантификације.

4. Уопштено говорећи, потврду томе може дати информација исказана у непосредном, унутрашњем окружењу, тј. у реченичним оквирима. Директни адвербијални социјативни маркери временског и просторног подударња остварења глаголске радње⁹ за оба учесника предметне ситуације су лексеме са инхерентним значењем друштва типа рус. *вместе*, срп. *заједно*. Ако оне остану у ужем, реченичном контексту, шири контекст разрешава и категоријалну семантику конструкције с конјунктором рус. *и*, срп. *и*, чиме се истовремено прецизира и тип конјункторског конкретизатора. У примеру (2) из прве групе шири контекст омогућава прозирну социјативну интерпретацију. О томе сведоче и следећи примери (1–2) левог и десног контекста, односно семантичке конкретизације посредством текстуалне кохезије. В.

⁸ Социјативно-реципрочни тип предиката налази се и у примеру (1).

⁹ Да множинска конструкција с везником *и* не имплицира увек и социјативно тумачење указала је средином XX века М. Ивић (Ивић²2005: 164–165).

[2]

1) [...] **одним криком** odpowiedzi [...] Маргарита и мастер. (М. А. Булгаков, *Мастер и Маргарита*, 493)

[...] повикали су **углас** [...] Маргарита и мајстор.

2) **Мастер шел со својој подругој** в блеске первых утренних лучей через каменистый мшистый мостик. (М. А. Булгаков, *Мастер и Маргарита*, 494)

Мајстор је ишао са својом сапутницом у одсјају првих јутарњих зрака преко каменитог, маховином обраслог мостића.

Насупрот томе, социјативно тумачење конструкција с конјунктором рус. *и*, срп. *и* и предикатима посредне социјативне релације – која се, дакле, реализује само под одређеним околностима, не и облигаторно – у примеру (2) искључује употреба прилошке лексеме типа рус. *отдельно*, срп. *одвојено*, *посебно* у варијантном значењу дезинтеграције скупа. В. пример (2)ʹ.

[3]

2)ʹ Мастер и Маргарита **отдельно** увидели обещанный рассвет.

Мајстор и Маргарита су **одвојено** видели обећано свитање.

У наведеним примерима ради се о квантификативној интерпретацији ситуације, чиме је, у исто време, конкретизована употреба конјунктора рус. *и*, срп. *и*, а семантика социјативне повезаности, као прототипски очекиване приликом изостанка лексеме којом се сигнализира јединичност и/или несоцијативна укљученост страна у предметном односу, искључена.

4. 1. Ипак, овде треба имати у виду и извесна ограничења – тако, на пример, поједине лексеме са инхерентним аутосоцијативним значењем имају ограничену употребу у конструкцијама с једнократним конјунктором рус. *и*, срп. *и* и истоврсним члановима именског израза. Такав је случај са прономиналном лексемом прототипске аутосоцијативне семантике рус. *сам*, срп. *сам*. Уколико рефлексивна, аутосоцијативна заменица¹⁰ рус. *сам*, срп. *сам* има несингулативну конгруенцију са целовитим именским изразом, конструкцијом с конјунктором рус. *и*, срп. *и* изражава се рестриктивна социјативност, чиме се, истовремено, и одређује тип конкретизатора конјункторског значења. Дакле, и овде се искључује примарно квантификативно тумачење успостављеног односа међу учесницима предметне ситуације. С друге стране, једнострана и мање типична конгруенција заменице рус. *сам*, срп. *сам* са супстантивним лексемама, члановима именске фразе, повлачи и другачије линеаризацијске и фокализационе могућности (2ʹ–3ʹ), што заједно значајно утиче на особености синтаксичко-семантичког плана. Сингулативна конгруенција у примерима (2ʹ–3ʹ) је и сигнализатор квантификативно-аутосоцијативне семантике и градуелних језичких датости, што се најјасније уочава приликом разлагања

¹⁰ О рефлексивној заменици *сам* као средству исказивања аутосоцијативности в. у: Пипер 1984–85: 633–639. О адвербијалној функцији рефлексивне заменице рус. *сам* в. у: Пипер 2005: 92.

именског израза с конјунктором рус. *и*, срп. *и* и понављања предикатске фразе. Уз то, интеркатегоријалне прелазне језичке чињенице затичемо и када се линеаризацијским и фокализационим померањем прономиналне лексеме рус. *сам*, срп. *сам* на престижну¹¹ прву позицију у конструкцији додатно истиче са-мосталност учесника, чиме се мења и примарна семантичка позиција, оличена у аутосоцијативно-квантификативном типу. Уп. примере (1'–3').

[4]

1)' *Мастер и Маргарита сами увидели* обещанный рассвет.

Мајстор и Маргарита су сами видели обећано свитање.

2)' *Мастер сам увидел и Маргарита сама увидела* обещанный рассвет.

Мајстор је сам видео и Маргарита је сама видела обећано свитање.

3)' *Сам мастер увидел и сама Маргарита увидела* обещанный рассвет.

Сам мајстор је видео и сама Маргарита је видела обећано свитање.

4. 2. Пример (3) из прве групе се у поређењу са анализираним примером (2) разликује и по типу предиката рус. *пить*, срп. *пити* и по типу конкретизатора конјункторске семантике. Ближе или даље контекстуално окружење сигнализира да ли се ради о поларитетском социјативном односу, о преовлађујућој квантификацији или о аутосоцијативности. Запажања о социјативним, квантификативним, аутосоцијативним и рестриктивним маркерима предметног односа, изложена приликом анализе примера (2) из прве групе, меродавна су и за пример (3). Ипак, треба узети у обзир и да поларитетска социјативност подразумева градуелно мање очекивано остварење релације друштва у поређењу са социјативним односом непосредног и посредног типа, те да се она и у руском и у српском језику обележава и конструкцијама и предикатима који блокирају како употребу прилога типа рус. *вместе, отдельно*, срп. *заједно, одвојено*, тако и аутосоцијативних заменица типа рус. *сам*, срп. *сам*. Такви су, на пример, предикати из класе *verba sentiendi*, коју у петој групи илуструје семантички тип поларитетске социјативне релације рус. *любить*, срп. *волети*. Изостанак поменутих лексичких (ауто)социјативних и квантификативних маркера тежу исказивања рестриктивности и затворености таквог скупа у ближем контексту пребацује на синтаксички ниво, када се двократним конјунктором рус. *и*, срп. *и* истиче сваки његов члан, као у примеру (1).

[5]

1) Комнатки эти были ужасно теплы, потому что *и Афанасий Иванович и Пулхерия Ивановна* очень любили теплоту. (Н. В. Гогољ, „Старосветские помещики“, *Избранные сочинения*. В. 2-х т., 196–197)

Собице су те биле страшно топле јер *су и Афанасиј Иванович и Пулхерија Ивановна* веома волели топлоту.

4. 3. Запажања о контекстуалној конкретизацији вишезначности конјунктора тичу се и других синтаксичко-семантичких питања, попут утврђивања опози-

¹¹ О престижности прве позиције у конјункторским конструкцијама в. и у: Санников 2008: 171.

ције референцијалност/нереференцијалност¹² глаголске радње. Овом приликом укратко ћемо подсетити да на типологију глаголских радњи, дату према опозицији јединичност/мноштво, битно утиче прецизирање квантификативне или социјативне семантике у конструкцијама с конјунктором рус. *и*, срп. *и*, перцептивног јединства скупа или његове дезинтегрисаности, те временског и просторног (не)подударања вршења радње у предметној ситуацији с несингулативним учесницима. Како смо о овом питању већ писали (Опачић 2022), овде ћемо, у кратким цртама, указати на особеност анализираног корпусног материјала и конјункторских конструкција са квантификативно-аутосоцијативним значењем – рус. *Мастер сам увидел и Маргарита сама увидела...*, срп. *Мајстор је сам видео и Маргарита је сама видела...*, када се срећемо са ограниченим мноштвом радњи, које је сразмерно бројности скупа. Иста напомена стоји и када је у питању промена позиције у категоријалном одређењу и померање на аутосоцијативно-квантификативно тумачење – рус. *Сам Мастер увидел и сама Маргарита увидела*, срп. *Сам мајстор је видео и сама Маргарита је видела*. У осталим примерима из прве групе нема тешкоћа при утврђивању семантичке опозиције јединичност/мноштво – ради се о обележавању референцијалних (2) или неререференцијалних (1, 3) ситуација.

5. Закључак. На основу увида у славистичку граматикографску литературу, у уводном делу чланка разматрано је питање дефинисања и диференцирања везника у системима руског и српског језика на темељу критеријума граматичке функције, релативности и вишезначности. У наставку рада подробније смо се бавили конкретизацијом везничке вишезначности на материјалу конструкција с конјунктором рус. *и*, срп. *и*, синтаксичког средства којим се, између осталог, може исказати и квантификативно и социјативно значење. Анализа језичких чињеница руског и српског језика обухватила је конструкције с конјунктором рус. *и*, срп. *и* у именским изразима и предикатима који се у основи могу поделити према изражавању облигаторне или непосредне и необлигаторне или посредне социјативне релације.

Прву групу репрезентују конструкције са социјативно-реципрочним предикатима типа рус. *переговариваться*, срп. *разговарати, договарати се*. Присуство предиката социјативно-реципрочног типа не захтева даљу контекстуалну потврду семантике конструкција с конјунктором рус. *и*, срп. *и*, чиме оне јасно сигнализирају и свој стабилан статус у синтаксичком центру категорије социјативности и двојако дистанцирање – најпре, у односу на преовлађујуће категоријално значење количине, а затим и у односу на конструкције с предикатима посредне и поларитетски посредне социјативне релације. Из тога следи да конјунктор рус. *и*, срп. *и*, који повезује чланове именског израза, у анализираним конструкцијама с предикатима облигаторне социјативне повезаности припада социјативно-реципрочном типу.

У другој и трећој групи конструкција с конјунктором рус. *и*, срп. *и* и предикатима типа рус. *увидеть, пить, любить*, срп. *видети, пити, волети* конкретизација везничке вишезначности зависи од низа фактора. У одређивању катего-

¹² О опозицији *референцијалност/нереференцијалност* глаголске радње у српском језику в. у синтаксичко-семантичким прилозима: Танасић 2021: 7–38, 78–102.

ријалне семантике у обзир се мора узети посредно или поларитетско обележје социјативног односа, који потврђују ближи и/или даљи контекст, прилози и заменице типа рус. *вместе, отдельно, сам*, срп. *заједно, одвојено, сам*. Тада се срећемо с конјунктором рус. *и*, срп. *и* у посредној, поларитетски посредној социјативној или квантификативно-аутосоцијативној употреби.

Посебно смо указали и на конструкције с конјунктором рус. *и*, срп. *и* у којима се посредно социјативно значење искључује, када смо издвојили маркере, конкретизаторе квантификативне и аутосоцијативне конјункторске употребе, у оквиру које затичемо и низ прелазних језичких датости, на чију природу, између осталог, утичу и линеаризацијска и фокализациона обележја именског израза. Дистинкција критеријума преовлађујуће квантификације несингулативности и социјативне несингулативности меродавна је не само за типологију везника и конкретизацију конјункторског значења према основном или спецификованом критеријуму количине, већ и за утврђивање семантичке опозиције референцијалност/нереференцијалност глаголске радње.

Цитирана литература

- Бондарко, Александр В. Функциональная грамматика. Ленинград: Наука, 1984.
[Bondarko, Aleksandr V. Funkcional'naia grammatika. Leningrad: Nauka, 1984]
- Бондарко, Александр В. (ред.) Теория функциональной грамматики. Качественность. Количественность. Санкт-Петербург: Наука, 1996.
[Bondarko, Aleksandr V. (red.) Teoriiã funktsional'noi grammatiki. Kachestvennost'. Kolichestvennost'. Sankt-Peterburg: Nauka, 1996]
- Ивић, Милка. Значења српскохрватског инструментала и њихов развој. Београд: 1954. Београд: Београдска књига, Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 2005.
[Ivić, Milka. Značenja srpskohrvatskog instrumentala i njihov razvoj. Beograd: 1954. Beograd: Beogradska knjiga, Srpska akademija nauka i umetnosti, Institut za srpski jezik SANU, 2005]
- Опачић, Марија. „Критеријуми диференцирања социјативних значења у руском језику“. Славистика XXII, св. 2, 2018: 104–109.
[Орачић, Марија. „Kriterijumi diferenciranja socijativnih značenja u ruskom jeziku“. Slavistika XXII, sv. 2, 2018: 104–109]
- Опачић, Марија. „Принцип локализације и проучавање социјативних значења у руском и српском језику“. Филолог 23, 2021: 188–210.
[Орачић, Марија. „Princip lokalizacije i proučavanje socijativnih značenja u ruskom i srpskom jeziku“. Filolog 23, 2021: 188–210]
- Опачић, Марија. „Социјативна значења и семантичка опозиција референцијалност/нереференцијалност у руском и српском језику“. Годишњак за српски језик 2022, предато у штампу.
- [Орачић, Марија. „Socijativna značenja i semantička opozicija referencijalnost/nerreferencijalnost u ruskom i srpskom jeziku“. Godišnjak za srpski jezik 2022, predato u štampu]
- Пипер, Предраг. „Pronomina reflexiva у српскохрватском језику“. Зборник Матице

- српске за филологију и лингвистику XXVII/XXVIII, 1984–1985: 633–639.
- [Piper, Predrag. „Pronomina reflexiva u srpskohrvatskom jeziku“. Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku XXVII/XXVIII, 1984–1985: 633–639]
- Пипер, Предраг. Граматика руског језика: у поређењу са српском. 2. измењено издање. Београд: Завет, 2005.
- [Piper, Predrag. Gramatika ruskog jezika: u poređenju sa srpskom. 2. izmenjeno izdanje. Beograd: Zavet, 2005]
- Пипер, Предраг, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Сreto Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић. Синтакса савременога српског језика. Проста реченица. У редакцији академика Милке Ивић. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига; Нови Сад: Матица српска, 2005.
- [Piper, Predrag, Ivana Antonić, Vladislava Ružić, Sreto Tanasić, Ljudmila Popović, Branko Tošović. Sintaksa savremenoga srpskog jezika. Prosta rečenica. U redakciji akademika Milke Ivić. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga; Novi Sad: Matica srpska, 2005]
- Пипер, Предраг, Иван Клајн. Нормативна граматика српског језика. 2. измењено и допуњено изд. Нови Сад: Матица српска, 2014.
- [Piper, Predrag, Ivan Klajn. Normativna gramatika srpskog jezika. 2. izmenjeno i dopunjeno izd. Novi Sad: Matica srpska, 2014]
- Пипер, Предраг, Миливој Алановић, Слободан Павловић, Ивана Антонић, Марина Николић, Дојчил Војводић, Људмила Поповић, Сreto Танасић, Биљана Марић. Синтакса сложене реченице: у савременом српском језику. У редакцији Предрага Пипера. Нови Сад: Матица српска; Београд: Институт за српски језик САНУ, 2018.
- [Piper, Predrag, Milivoj Alanović, Slobodan Pavlović, Ivana Antonić, Marina Nikolić, Dojčil Vojvodić, Ljudmila Popović, Sreto Tanasić, Biljana Marić. Sintaksa složene rečenice: u savremenom srpskom jeziku. U redakciji Predraga Pipera. Novi Sad: Matica srpska; Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2018]
- Санников, Владимир З. Русский синтаксис в семантико-прагматическом пространстве. Москва: Языки славянских культур, 2008.
- [Sannikov, Vladimir Z. Russkiĭ sintaksis v semantiko-pragmaticheskom prostranstve. Moskva: Iazyki slaviānskikh kul'tur, 2008]
- Танасић, Сreto. Прилози синтакси српског језика. Источно Ново Сарајево: ЈП „Завод за удбенике и наставна средства“, 2021.
- [Tanasić, Sreto. Prilozi sintaksi srpskog jezika. Istočno Novo Sarajevo: JP „Zavod za udžbenike i nastavna sredstva“, 2021]
- Филин, Федот П. (ред.) Русский язык. Энциклопедия. Москва: Издательство „Советская энциклопедия“, 1979.
- [Filin, Fedot P. (red.) Russkiĭ iazyk. Ėntsiklopediiā. Moskva: Izdatel'stvo: „Sovetskaiaĕ ėntsiklopediiā“, 1979]
- Храковский, Виктор С. (ред.) Типология итеративных конструкций. Ленинград: Наука, 1989.
- [Khrakovskii, Viktor S. (red.) Tipologiiā iterativnikh konstruktṣii. Leningrad: Nauka, 1989]
- Черкасова, Е. Т. «Союз» [В:] Ф. П. Филин (ред.) Русский язык. Энциклопедия. Москва: «Советская энциклопедия», 1979: 324–325.
- [Cherkasova, E. T. «Soiūz» [V:] F. P. Filin (red.) Russkiĭ iazyk. Ėntsiklopediiā. Moskva: «Sovetskaiaĕ ėntsiklopediiā», 1979: 324–325]

Извори

- Булгаков, Михаил, А. Мастер и Маргарита: Роман. Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2006.
[Bulgakov, Mikhail, A. Master i Margarita: Roman. Moskva: OLMA-PRESS, 2006]
- Гоголь, Николай В. Избранные сочинения. В 2-х томах. Т. 1. Москва: Художественная литература, 1984.
[Gogol', Nikolai V. Izbrannye sochineniia. V 2-kh tomakh. T. 1. Moskva: Khudozhestvennaia literatura, 1984]

Мария Опачич

НЕСИНГУЛЯТИВНЫЕ КОНКРЕТИЗАТОРЫ МНОГОЗНАЧНОСТИ
КОНЪЮНКТОРА *И* В РУССКОМ И СЕРБСКОМ ЯЗЫКАХ

Резюме

В работе рассматривается конкретизация многозначности союзов на примере вариантных значений количественности и совместности, выраженных сочинительными конструкциями с конъюнктом *и* в русском и сербском языках. Приведенная классификация конкретизаторов конъюнктора *и* в русском и сербском языках основывается на двух количественных показателях первичной и социативной несингулятивности. Анализируются контекстуальные показатели семантики конъюнктора *и*, среди которых центральное место занимают предикаты, обозначающие прямую или косвенную совместность. Предложенная типология несингулятивных конкретизаторов семантики конъюнктора *и* в русском и сербском языках способствует уточнению семантической оппозиции между референциальными и нереференциальными глагольными действиями.

Ключевые слова: типология союзов, конъюнктор *и*, многозначность, несингулятивные конкретизаторы, количественность, совместность, русский язык, сербский язык.